

Anthony Fokker, luchtvaartpionier met passie voor de zeilsport, deel 2

Het levensverhaal van vliegtuigfabrikant Fokker leest als een jongensboek. Nadat hij eerst succesvol is in Duitsland stort dat land economisch ineen na de Eerste Wereldoorlog. Anthony smokkelt tassen vol met geld naar Nederland waar hij weer een fabriek wil opzetten. En dan zorgt hij ook nog voor reuring in de vaderlandse watersport. Door: **Simon Schermerhorn**

Direct na de Eerste Wereldoorlog zijn de vooruitzichten in Duitsland donker voor een vliegtuigfabrikant. De geallieerden hadden bepaald dat het land nauwelijks nog een leger mocht hebben en Fokkers grootste klant waren nu juist de *Fliegertruppe* waaraan hij alleen al duizend toestellen van het type D.VII had geleverd. Voeg dat bij de gierende inflatie en de stap van Fokker om terug te keren naar Nederland is begrijpelijk. Hij besloot zijn verdiende vermogen naar Nederland te smokkelen met zijn tweemaster *Hana*. Smokkelen, omdat de uitvoer van contant geld beperkt was tot slechts vijftig mark.

Medio februari 1919 rijdt Anthony met zijn auto vol koffers en tassen gevuld met bankbiljetten en waardepapieren naar zijn yawl *Hana* in Travemünde. Kapitein August krijgt de opdracht om de kostbare lading naar Nederland te brengen. Een riskante tocht omdat de vaarroutes door de mijnenvelden in de Oostzee nog maar net geveegd zijn. Anthony en zijn aanstaande bruid Tetta (zie deel 1) reizen zelf per trein, met nog eens een miljoen mark in de koffer van een meereizende huishoudster.

In Nederland aangekomen gaat Anthony naar Den Helder waar de *Hana* nog steeds niet is gearriveerd. Hij vreest het ergste. Hij vertrouwt zijn kapitein August waarmee hij samen wedstrijden had gewonnen in de Zesmeter *Puschka*. Maar was hij ook te vertrouwen met zoveel miljoenen aan boord? Voor hetzelfde geld vaart August naar Denemarken of Zweden en kan Anthony naar zijn geld fluiten. Omdat er ook nog sprake is van stormweer verliest Anthony het vertrouwen in een goede afloop. Tot een telefoontje met het bericht dat kapitein August en zijn vier bemanningsleden veilig zijn aangekomen. Het geldtransport is gelukt.

Honey Moon

In Nederland krijgt Anthony met moeite weer een Nederlands paspoort, zodat hij op 25 maart 1919 in Haarlem kan trouwen met zijn in Duitsland veroverde Sophie von Morgen. Hij koopt het snelle 17,65 m motorjacht *Sydie* dat de passende naam *Honey Moon* krijgt en wordt lid van de Koninklijke Nederlandsche Motorboot Club (KNMC). Direct is hij van de partij op de

links: Een mooie stunt: Anthony is op de Kaag met zijn tweedekker in een weiland geland om net op tijd een wedstrijd te zeilen in de Zesmeter *Willem Six*.

(Bron: Jubileumboek KVV 'De Kaag')

boven: De *Hana* fungeerde als smokkelschip voor het Fokkerkapitaal

onder: Anthony's motorjacht *Honey Moon* op de Zuiderzee, met een jol en kano op het dak. (Bron: Archief Fokker, Aviodrome Lelystad)

driedaagse KNMC-clubtour waar zijn schip als een sieraad voor de vloot wordt beschouwd. Tijdens de tocht maakt Fokker filmopnames van de andere deelnemers na inhaalmanoeuvres op topsnelheid.

Tegelijkertijd werd de oprichting van zijn Nederlandsche Vliegtuigenfabriek NV voorbereid. Opvallend is de ruime doelstelling van het bedrijf: 'het vervaardigen en handel in vliegtuigen en snel loopende vaartuigen'. En passant is zijn 75 m²-jacht *Erika IV* van Duitsland naar Nederland overgebracht en omgedoopt tot *Tetta*, de bijnaam van zijn vrouw Sophie. Van zijn ontstemde Duitse zeilvereniging ontvangt hij een brief: er was toch duidelijk afgesproken dat de *Erika* bij de vereniging op de Wannsee zou blijven!

Fabriek in Amsterdam-Noord

In dezelfde periode wordt de Fokker deelname aan de zes weken durende 'Eerste Luchtvaart-Tentoonstelling Amsterdam (ELTA)', voorbereid, waar het bedrijf met acht vliegtuigen vertegenwoordigd is. Als Koningin Wilhelmina en Prins

Hendrik de vliegshow bezoeken heeft Anthony helemaal een drukke dag: met zijn *Honey Moon* wordt het hoge bezoek naar het ELTA-terrein gevaren, hij geeft een rondleiding en demonstreert zijn vliegkunsten. Uit het verslag van zijn vliegdemostratie krijg je de indruk dat Fokkers

midden, links: Watersportfanaten Tetta en Anthony in hun element op een 'wakeboard' achter het motorjacht *Honey Moon*. Thuis verveelde Tetta zich omdat Anthony altijd aan het werk was. (Bewerkte foto 2024, bron foto: Marc Dierikx)

midden, rechts: Anthony's nieuwe 75 m² *Catch Me* (T5, links) en zijn 'afgedankte' 75 m² *Tetta* (T6, rechts)

onder: Affiche van de ELTA, waar vanaf 1 augustus 1919 zes weken lang promotie gemaakt wordt voor de luchtvaart, die nog in de kinderschoenen stond

onder, rechts: Nogmaals het 75 m² kruiserjacht *Catch Me* met Anthony aan het roer

zeilervaring ook goed van pas komt: 'Even later steeg Fokker op met zijn jachtvliegtuig. Het bleek nu duidelijk hoe geweldig sterk de wind was, want toen Fokker met den kop daartegen in vloog, hing het toestel onbewegelijk in de lucht... Fokker overtrof zichzelf. Onophoudelijk vocht hij in zijn lichte toestel met den storm, doch hij behaalde de zege'. (*Algemeen Handelsblad* 28-8-1919).

Na afloop van de ELTA neemt Fokker het complete tentoonstellingsterrein met hangars in gebruik om zijn fabriek in Amsterdam-Noord te beginnen. Een aantal van zijn ervaren Duitse medewerkers laat hij overkomen.

In de weekends neemt hij met de 75 m² *Tetta* deel aan wedstrijden. Dat draait uit op een teleurstelling: de alom bekende H.C.A. van Kampen, hoofdredacteur van *De Waterkampioen*, schrijft een uitgebreid verslag over de wedstrijden van

de KNZ&RV op de Zuiderzee in september 1919. Hij gelooft niet dat het ooit zal lukken om met de *Tetta* 'de bekende matadors dezer klasse' te verslaan. 'Het is een schip uit de begintijd der klasse, een flinke kruiser, maar de voorschriften zijn niet op een geraffineerde wijze 'ausgenutzt', zoals bij de 75-meters *Woelwater*, *Sally* en *Trintel*'.

Catch me

Begin 1920 heeft Fokker tussen de bedrijven door een huis gekocht in Amsterdam en op een Jaarbeurs is hij van de partij met vliegtuigen en een zelfontworpen kano: 'modern, aesthetisch ontworpen, zooals iedere roeivereniging er eenige behoort te hebben'. Anthony weet in dat jaar toch ook een wedstrijd te winnen met de *Tetta*. In het blad *Ons Element* staat in de rubriek met nieuwtjes 'dat de 75 m² Kruiser *Trintel* is verkocht aan den Heer A.H.G. Fokker'. Zijn *Tetta*

boven: Fokkers zeilvliegtuig. Anthony maakte met medewerker Seekatz een recordvlucht van 12 minuten. Inzet: het zeilvliegtuig werd op Anthony's auto getransporteerd. (Bron: Berliner Illustrirte Zeitung, 10-9-1922)

maakt plaats voor de snellere *Trintel*, ontwerp H.W. de Voogt, deze wordt omgedoopt en krijgt de pakkende naam *Catch Me*. De watersportactiviteiten volgen elkaar snel op. In dezelfde maand is hij ook al deelnemer aan de snelheidswedstrijden van de KNMC. Zijn raceboot draagt de veelzeggende naam *Vliegfock* en heeft een 24 pk

OLMPISCHE FOTOGRAAF

1920 is ook het jaar van de Olympische Spelen van Antwerpen. Nederland doet uiteraard mee in de disciplines zeilen en roeien. Fokker is de sporters behulpzaam, de skiffeur Frits Eijken en de bemanning van de dubbel twee worden aan boord genomen van de *Honey Moon* en naar België gebracht. Vervolgens gaat het naar zee, want voor de kust van Oostende wordt er gezeild. Fokker stuurt de *Honey Moon* tussen de zeiljachten en maakt links en rechts foto's. 'We hebben vertrouwen in de kiekjes, genomen door den fotograaf-equilibrant vanaf de plecht van zijn stampende en slingerende motorboot', schrijft de pers. Anthony maakt ook watersportfilms die hij af en toe vertoont, zoals tijdens een feest van de KNR&ZV en bij de Amsterdamse Roei- en Zeilvereniging "De Hoop". Als de studenten hun Varsity roeien verschijnt er plots een Fokker eendekker boven de strijdende ploegen en het watervliegtuig landt voor de tribune. Zo krijgt het roeifeest 'een zeer modern cachet'.

Wisconsin motor. Bij de Kaagweek van 1920 is hij deelnemer met zowel zijn zeiljacht *Catch Me* als de *Vliegfock*. Door de hoge waterstand kon er dat jaar met de 75 m²-klasse op het Sneekmeer gezeild worden, zuigend en schurend weliswaar. Anthony had diverse aanpassingen gedaan na tegenvallende resultaten tijdens de Kaagweek. Zo werd de mast een voet naar voren gebracht en kwam er een nieuwe fok.

Ideeën

Fokker wint met zijn *Catch Me* de wedstrijden van de Koninklijke en bij KRZV de Maas en met de *Hana* wordt op de Noordzee gezeild tot ze een keer bijna naar de kelder gaan: 'Het stormde den ganschen nacht, we verloren masten en tuig en onze noodsignalen werden niet opgemerkt'. Met veel moeite wordt IJmuiden bereikt, maar het jacht is een wrak. Eind maart 1921 meldt *Ons Element* dat dhr. Fokker zijn jacht *Hana* heeft verkocht. Het aanvankelijke plan om met de *Hana* en zijn geliefde Tetta een wereldreis te maken, is er nooit van gekomen.

Bij de Kaagweek van 1921 vaart de *Honey Moon* dwars door een startende klasse en 'dupeert de zeilers niet zuinig'. Schipper Lemstra krijgt ongezouten commentaar, maar wordt 'gerehabiliteerd' omdat hij op verzoek van het wedstrijdcomité zo snel mogelijk een in het riet gedreven wedstrijdboei ging ophalen.

Net als bij de voortdurende innovaties op zijn vliegtuigen had Fokker ideeën om zo snel mogelijk te zeilen. *Catch Me* is deelnemer aan de Kaagweek met een nieuw tuig: een grote fok en een klein vierkantig grootzeil met kleine weinig gepiekte gaffel. 'Of deze vinding de snelheid van het jacht ten goede zal komen, moet nog blijken. Mooi staat het niet!' schrijft de verslaggever. Met zijn snelle motorboot *Honey Moon* wint hij in

1921 de tweede prijs bij de strijd om de zilveren (aan KNZ&RV geschonken) Capt. Gould-beker.

Puzzle

In 1922 wordt de 75 m² *Catch Me* niet getuigd omdat Anthony Fokker in Amerika is, waar hij ook een vliegtuigfabriek gaat opstarten. In dat jaar maakt hij in Duitsland wel 'zeil-vluchten' zoals zweefvliegen werd genoemd. In een tweedekker-zweefvliegtuig zorgt hij voor een nieuw wereldrecord met een 12 minuten lange vlucht van een motorloos zeil-vliegtuig, met als passagier zijn vriend Friedrich Seekatz. Aan het einde van het zeilseizoen zeilt hij wel namens de 'Koninklijke' bij teamwedstrijden in de Twaalfvoetsjor *Nelly* (H24), samen met mr. J.R. 'Joop' Carp in de jol *Pitica* (H148). Maar tijdens het jubileumdiner van de 75-jarige 'Koninklijke' komt Fokker spontaan op het idee om een Zesmeterklasse te bouwen (zie kader rechterpagina).

Tegenslag

De eerste wedstrijd van de Zesmeterklasse, in 1923 op het Braassemermeer, begint met een dikke tegenvaller. Er staat veel wind en bij de eerste boei probeert *Gollywog* tussen de *Puzzle* en de boei in te dringen. Dat mislukt; de scherpe punt van de *Gollywog* boort een diep gat in de bakboordzijde van Anthony's splinternieuwe *Puzzle*, die naar de kant moet omdat doorzeilen onmogelijk is. Deze 'ramp' komt niet alleen: Anthony's vrouw Tetta bekent een romance te hebben met zijn Duitse testpiloot...

Anthony wil zo snel mogelijk scheiden en gaat van pure ellende een paar dagen zeilen. Tijd om terug te denken aan de mooie momenten met Tetta op de tweemaster *Hana*, maar ook aan de wedstrijden, als ze samen het uiterste van hun boot vergden. Ook gingen ze samen graag roeien, kanoën, zwemmen en 'waterskiën' op een plank achter de *Honey Moon*, zoals op de foto op de vorige pagina.

Stunt

Bij volgende wedstrijden van de Zesmeterklasse blijkt dat de *Puzzle* qua snelheid niet echt is opgewassen tegen de andere nieuwgebouwde concurrenten. Om te zien of het aan de stuurman ligt, komt men op het idee om op de Kaag van schip te ruilen met Joop Carp, die in dienst is bij Fokker als adjunct-directeur. Zo zorgt Anthony tijdens de Kaagweek 1923 voor een mooie stunt. Hij zal de *Willem Six* sturen, maar vlak voor de wedstrijd zit Joop Carp nog aan het roer. Tegen het 10-minutenschot kondigt het gebrom in de lucht een naderend vliegtuig aan. Even later zweeft Anthony Fokker met zijn machine tussen de wedstrijdvaartuigen. Hij landt in een weiland en stapt een paar minuten later over in de *Willem Six*, 'die hij op keurige wijze zeilde'. (Zie begin-

links: De *Puzzle* (H3) van Anthony belande regelmatig achterin het veld Zesmeters

midden: Anthony Fokker als cineast. Met de beugel om zijn nek had hij bewegingsvrijheid om als een equilibrist te filmen op een slingerend schip. Anthony vertoonde ook af en toe zijn watersportfilms

rechts: In mei 1924 krijgt Anthony Fokker een koninklijke onderscheiding omgehangen door Prins Hendrik, die bevriend was met Anthony. De prins-gemaal is ook te zien op een film van Fokker als Anthony een rondje vaart in de *Little Mary III*. Dit supersnelle motorbootje haalde bijna 60 km/uur. De eerste keer werd zelfs Anthony Fokker verrast door de snelheid, want hij werd bij een manoeuvre uit het bootje gesmeten

foto van dit artikel.) Anthony Fokker had inmiddels afscheid genomen van de *Catch Me*, die door G. de Vries Lentsch werd verkocht naar Indië.

Naast alle zakelijke beslommeringen in 1924 met de Fokkerfabrieken in Amerika en Nederland is er weinig tijd om te zeilen, maar Anthony laat zich wel zien: 'Toen de drie Zesmeters startten kwam Fokker toch bewijs van belangstelling geven. In een vliegmachine vloog hij rakelings over de masten, maakte een 'looping the loop' voor hen uit, zweefde over het feestterrein om dan weer te verdwijnen'. Twee weken later zeilt hij bij de Zaanlandse ZZV wel weer mee in de *Willem Six*, terwijl Joop Carp de *Puzzle* stuurt. Tijdens roeiwedstrijden in mei 1924 krijgt Anthony Fokker een koninklijke onderscheiding: een gouden medaille voor voortvarendheid en vernuft. Maar hij is inmiddels tot het inzicht gekomen dat zijn toekomst in de Verenigde Staten ligt. In 1926 laat hij zijn motorjacht *Honey*

Moon op een vrachtschip van de Diamond Line naar Amerika vervoeren, terwijl de *Zesmeter Puzzle* verkocht wordt naar Nederlands-Indië...

Deel drie van deze serie gaat over de watersport-activiteiten van Anthony Fokker in Amerika. Nadat zijn betrokkenheid bij de vliegtuigfabrieken in de VS en in Nederland afloopt na de crisis in de jaren dertig richt hij zich vooral op de watersport. Hij investeert een vermogen in een futuristisch motorjacht. Als dat na ruim een jaar in vlammen opgaat en zinkt laat Anthony Fokker een revolutionair zeiljacht ontwerpen.

Aanvullende informatie en foto's:

www.moente.nl/fokker

Reacties graag naar: s.schermerhorn@planet.nl

ZESMETER PUZZLE (H3)

Eind december 1922 viert de 'Koninklijke' (de KNZ&RV) het 75-jarig jubileum (1847-1922). Tijdens het diner vraagt Kolonel de Visser bij het dessert het woord. Hij spreekt met geestdrift en overtuiging en weet zijn toehoorders te imponeren. 'We moeten Zes-Meters hebben Heeren, riep hij de aanwezigen toe'. Direct circuleerden er twee intekenlijsten om een Zesmeterjacht aan te bieden aan de vereniging. Dat Zesmeterjacht van de 'Koninklijke' zal niet

als enige op het water verschijnen, want de heren Blom en Laan willen er samen ook een. 'En toen ging Anthony Fokker op een stoel staan en van boven uit de lucht waar hij zich zeer op zijn gemak voelde, sprak hij enthousiaste woorden. Fokker houdt niet van half werk... en stelde voor om 'er liefst ieder één te nemen' lezen we in het verslag in *Ons Element*. Enkele weken later wordt bij Gerard de Vries Lentsch Jr. aan de Klaverweg in Nieuwendam van vier Zesmeters de kiel gelegd.

De maten variëren enigszins per schip: lengte 10,9 m, breedte 2,0 m, diepgang 1,5 m, zeiloppervlakte 48 m².

Zeilnummer: scheepsnaam – ontwerper - eigenaar

H1: Hollands Hope - Gerard de Vries Lentsch Jr. - KNZ&RV

H2: Willem Six - William Fife - P. Blom & J. Laan Jr.

H3: Puzzle - Henri Willem de Voogt - Anthony Fokker

H4: Gollywog - Johan Anker - Jhr. R.M.C. van der Wijck

Vooraf werd ingeschat dat het ontwerp van de *Puzzle* van Fokker goed zou kunnen presteren bij licht weer. De prestaties van de *Puzzle* vallen echter tegen en de Zesmeter wordt enkele jaren later verkocht naar Indië. De *Willem Six* is wel een succesvol jacht.

De *Willem Six* wint op de Olympische Spelen 1924 in Parijs met stuurman/eigenaar Joop Carp een bronzen medaille. (Bron foto: KNZ&RV)